

Émile Durkheim'ı Yeniden Okumak

Editörler:

Ümit TATLİCAN & Vefa Saygın ÖĞÜTLE

Bu kitabın yayın hakkı PHOENİX YAYINEVİ'ne aittir. Yayınevinin ve yayımlayıcısının yazılı izni alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Émile Durkheim'ı Yeniden Okumak
Editör: Ümit TATLİCAN & Vefa Saygın ÖĞÜTLE

Kapak Tasarımı ve Sayfa Düzeni: Gamze Uçak

©Phoenix Yayınevi Tüm Hakları Saklıdır.

Aralık 2018, Ankara

ISBN No: 978-605-9801-88-1

Phoenix Yayınevi-Ünal Sevindik

Yayıncı Sertifika No: 11003

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay/Ankara

Tel: 0 (312) 419 97 81 pbx

Faks: 0 (312) 419 16 11

e-posta: info@phoenixkitap.com

http://www.phoenixyayinevi.com

Baskı:

Tarcan Matbaacılık Yayın. San.

Sertifika No: 25744

İvedik köy mah. İvedik cad. No: 417/ A

Yenimahalle/ANKARA

Tel: (0312) 384 34 35

Dağıtım:

Siyasal Kitabevi

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay-Ankara

Tel: 0 (312) 419 97 81 pbx

Faks: 0 (312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

http://www.siyasalkitap.com

Émile Durkheim'ı Yeniden Okumak

Editörler:

Ümit TATLİCAN & Vefa Saygın ÖĞÜTLE

İçindekiler

Önsöz.....	7
------------	---

1. BÖLÜM META-TEORİK DURKHEİM

1. Émile Durkheim'in Epistemik Ontolojisi	13
Berivan Binay	
2. Émile Durkheim ve Pozitivizm	47
Ümit Tatlıcan	

2. BÖLÜM TARİHSEL DURKHEİM

3. Durkheim ve 3. Cumhuriyet Bir Bağlamlandırma Girişimi	73
Özgür Budak	
4. Durkheim'in Kayıp Kitabı: <i>Sosyalizm Dersleri</i>	97
Osman Özarslan	
5. Durkheim Sosyolojisinin Türkiye'deki Vaka Analizi: Adapte Süreci ve Sentez Çabaları	113
Alaattin Oğuz	

3. BÖLÜM SOSYOLOG DURKHEİM

6. Niçin Hâlâ Durkheim Okumalıyız? Durkheim Sosyolojisinin
İçsel Mantığı, İmkânları ve Kısıtlılıkları 135
Aksu Akçaoğlu
7. Durkheim Sosyolojisinde Düşüncenin Toplumsal Belirlenimi... 155
Anıl Mühürdaroğlu
8. Emile Durkheim'in Dine ve Din sosyolojisine Bakışı:
Karşılıklı Bir Hayranlık Hikâyesi 189
Hasan Şen
9. *Anomie* Nasıl Amerikanlaştırıldı? 225
Vefa Saygın Öğütle

4. BÖLÜM DİSİPLİNLER-ARASI DURKHEİM

10. Emile Durkheim'den Pierre Bourdieu'ye
Fransız Sosyal Biliminde Beden İmgesi 259
Gülşah Kurt
11. Durkheim ve Kültürel Çalışmalar 289
Kerem Karaosmanoğlu
12. İki Yol: Tarih, Tarihselcilik ve Durkheim Sosyolojisi 315
Sinan Tankut Gülhan

Önsöz

24 Kasım 2017 günü, Durkheim'ın ölümünün 100. yıldönümünde İzmir Fransız Kültür Merkezi'nde bir sempozyum gerçekleştirildi. Émile Durkheim Sempozyumu'na katılan konuşmacılar, Durkheim'ın sosyoloji alanını açan kritik hamleleri ve günümüze dek uzanan etkileri üzerine konuşmalarını sürdürürlerken, konuşmacıların dinleyicilerle ve bizzat birbirleriyle karşılaşmaları içerisinde zaten zihinlerde mevcut bir sezgi enikonu açığa çıktı: Türkiye'de Durkheim oldukça eksik ve yanlı bir biçimde alımlanmıştı ve bu durum bugün de varlığını sürdürmekteydi. Nitekim elinizdeki çalışma bu meseleyi dert edinen sempozyum konuşmacılarına başka sosyal bilimcilerin de eklenmesiyle sempozyumun bağlamını oldukça aşan yeni bir ortak çalışmanın ürünü oldu.

Türkiye'de, malum, Ziya Gökalp üzerindeki etkileri dolayısıyla alımlanan Durkheim, buradan hareketle arkaik bir pozitivizm/anti-pozitivizm anlatısına hapsedildi; sözcüğün pejoratif anlamıyla 'politik' olan bu anlatı, sözgelimi Comte ile Durkheim arasında kategorik fark yaratan bariz ayrımları tamamen belirsizleştirerek Durkheim'ın sosyolojisini Cumhuriyet'in kuruluş momentindeki iktidar tekniklerinin teorik yakıtına indirgedi. Böylece tepeden-inmeci ve homojenleştirici bir modernist milliyetçilik gövdesine yapııştırılan Durkheim hem sol hem liberal hem de muhafazakâr sosyal bilimci ku-

şakları tarafından araya mesafe konulması ve hatta karşısında konumlanması gereken bir figür olarak algılanageldi. Bilhas- sa 1990'larda ve 2000'lerin başlarında anti-pozitivistlik kendini muhalif addeden sosyal bilimcilerin âdeta üst-kimliği gibiydi ve Durkheim de taarruzdan nasibini fazlasıyla aldı.

Hiç şüphesiz geleneksel sosyoloji tarihi kitaplarındaki tasnifler de bu algıyı beslemekteydi. Durkheim pedagojik tasniflerin çarpıtıcı mantığı içerisinde belirli etiketlere ('pozitivist', 'organizmacı', 'ahlâkçı', 'düzen teorisyeni', 'yapısal-ışlevselci' vb.) kapatıldı. Durkheim'da bunların her birinden vardı elbette, ama Durkheim bunlardan ibaret değildi. Nitekim Durkheim'ın sosyolojisini farklı biçimlerde de olsa yekpareleştiren ve tutarlılaştıran bu çerçeveler Durkheim sosyolojisi-nde içkin ve verimlilik vadeden dalların budanmasında hatırı sayılır bir rol oynadılar. Oysa Durkheim sosyolojisi yeterince gün yüzü görmemiş pek çok gerilim ve vukufu bünyesinde barındırmaktadır.

Elinizdeki derleme çalışması, birbirini tamamlayan ve tam da bu gerilim ve vukuflara odaklanan dört bölümden oluşmakta. İlk bölümde Berivan Binay ve Ümit Tatlıcan, Durkheim'ın sosyolojik girişimini meta-teorik bağlamına yerleştirerek, onun sosyoloji için tesis ettiği sosyal ontolojiyi ve buradan neşet eden özgün epistemolojisini genel teorik veçheleriyle gözler önüne seriyorlar. Realist bir sosyal bilimin inşasında Durkheimcı teorinin halen meta-teorik imkânlar barındırdığı bu bölümde net bir biçimde gözler önüne seriliyor.

"Tarihsel Durkheim" başlıklı ikinci bölümde Özgür Budak, Osman Özarıslan ve Alaattin Oğuz Durkheim'ı sırasıyla sosyolojisinin içerisinde geliştiği 3. Cumhuriyet'le, döneminin sosyalizm arayışlarıyla ve Türkiye'deki alımlanma biçimiyle ilişkilendirerek tarihsel bağlamına yerleştiriyor. Böylece Durkheim'ın bağlamsızlaştırılması, tarihsel bağlamından koparılması sonucu gözlerden silinen pek çok nüans tekrar belirginlik kazanıyor.

Bunun ardından çalışma sosyolog Durkheim'a odaklanıyor. Bu bölümde Aksu Akçaoğlu sosyolojinin bir *zanaat* olarak gelişiminde Durkheim'ın bugün bize ne tür verimler sunduğu/sunabileceği üzerine bir düşünüm sergilerken, Anıl Mühürdaroğlu ve Hasan Şen sırasıyla Durkheimcı bilgi sosyolojisinin ve din sosyolojisinin imkânlarını soruşturuyor; Vefa Saygın Öğütle ise Durkheim'ın Amerikan sosyolojisi tarafından nasıl massedildiğinin, özümsemişliğinin hikâyesini *anomie* kavramı üzerinden sorunsallaştırıyor. Bu yazılarla birlikte, ana-akım sosyolojinin Durkheim anlatısından taşan bir sosyolog Durkheim okumasının bazı ipuçları sergileniyor.

Son bölümde ise çalışma, Durkheim sosyolojisinden çıkan bazı disiplinler-arası güzergâhlara yöneliyor. Bu bölümde ilk olarak Gülşah Kurt, sosyoloji ile antropolojinin kesişim ânına *beden* imgesi üzerinden odaklanarak, Durkheim'dan Mauss ve Halbwachs'a, oradan da Bourdieu'ya uzanan ve *habitus* kavramının oluşum bağlamını teşkil eden düşünsel devamlılığı açığa çıkarmayı deniyor. Bunun ardından Kerem Karaosmanoğlu Durkheim'ın kültürel çalışmalar alanı üzerindeki çok yönlü etkisini ayrıntılı bir biçimde analiz ederken, Sinan Tankut Gülhan da benzer bir ayrıntılı analizi Durkheim'ın tarih ve tarihselcilikle rabitası ve özel olarak *Annales* tarihçileri üzerindeki etkisi hakkında gerçekleştiriyor. Entelektüel enerjisinin çok büyük bir kısmını sosyoloji disiplininin sınırlarını belirginleştirmeye ve kesinleştirmeye hasretmiş bir kurucu sosyoloğun disiplinler sınırları aşan ilhamlar yaratmış olması son derece paradoksal kuşkusuz, lâkin sosyolojisinin gücü ve etki alanı dikkate alındığında bir o kadar da anlaşılır.

Çalışmayı Durkheim'a dönük Türkiye'deki kısır kavrayışı aşındırmaya ve refleksif bir yeniden-okumanın yolunu açmaya dönük bir girişim olarak görmek mümkün. Derlemenin içerdiği yazılar, hep birlikte, alternatif ve bütünlüklü bir Durkheim imgesini sunuyor görünmekte. Durkheim üzerine yeniden düşünmenin, bir yanıla, sosyoloji üzerine yeniden düşünmek anlamına geldiğini bu noktada bilhassa vurgula-

mak gerekir. Öte yandan, Durkheim'ı kendi eserlerinden ve uygun bağlandırmalar içerisinde okumaya başladığınız an üzerine giydirilen gömleğin hızla yırtılıp atıldığını hayretle fark ediyorsunuz. Dolayısıyla, bu çalışma bir yanıla da Durkheim'ı ikincil kaynaklardan değil de bizzat kendi eserlerinden okumaya bir teşvik, bir davet olarak görülmelidir.

Aydın/Muğla,
Kasım 2018

Kaynakça

- Alexander, J. C. & Smith, P. (2005), *The Cambridge Companion to Durkheim*. Cambridge University Press.
- Bellah, R. N. (1959), "Durkheim and History", *American Sociological Review*, 24(4): 447-461. <https://doi.org/10.2307/2089531>
- Besnard, P. (1979), "La formation de l'équipe de l'Année sociologique", *Revue française de sociologie*, 20(1), 7-31. <https://doi.org/10.2307/3321262>
- Birnbaum, N. (1978), "The Annales School and Social Theory [with Discussion]", *Review (Fernand Braudel Center)*, 1(3/4), 225-242.
- Bloch, M. (1929), "Histoire urbaine", *Annales d'histoire Économique et Sociale*, 1(3): 434-437.
- Bloch, M. (1998), *Feodal toplum*. Ankara: Opus Yayınları.
- Bloch, M. (2015), *French Rural History (Routledge Revivals): An Essay on its Basic Characteristics*. Routledge.
- Bloch, M., & Febvre, L. (1929), "A nos lecteurs", *Annales d'histoire Économique et Sociale*, 1(1), 1-2.
- Braudel, F. (1958), "Histoire et Sciences sociales: La longue durée", *Annales. Economies, Sociétés, Civilisations*, 13(4): 725-753.
- Braudel, F. (1972), "History and the social sciences: the longue durée", P. Burke (ed.), *Economy and Society in Early Modern Europe* (s. 11-42). London: Routledge & Kegan Paul.
- Braudel, F. (1992a), *Civilization and Capitalism, 15th-18th Century, Vol. III: The Perspective of the World*. University of California Press.
- Braudel, F. (1992b), *l'identite de la france*. Paris: Arthaud.
- Braudel, F. (1996), *The Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Philip II*. University of California Press.
- Braudel, F. (2017), *Maddi Uygarlık: Gündelik Hayatın Yapıları*. (çev. M. A. Kılıçbay) (Vol. 2). Ankara: İmge.
- Burke, P. (1990), "The 'Annales' In Global Context". *International Review of Social History*, 35(3): 421-432.
- Burke, P. (2005), *History and Social Theory*. Cornell University Press.
- Cook, J. (1979, May 9), "Prof. Talcott Parsons; Major Social Theorist On Harvard's Faculty", *The New York Times*. Retrieved from <https://www.nytimes.com/1979/05/09/archives/prof-talcott-parsons-major-social-theorist-on-harvards-faculty.html>
- Cotterrell, R. (2004), "Emmanuel Lévy and Legal Studies: A View from Abroad", *Droit et Société*, No 56-57(1): 131-141.

- Durkheim, É. (1896), *L'Année sociologique / publiée sous la direction de Émile Durkheim*, Paris: F. Alcan. Retrieved from <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k93908s>
- Durkheim, É. (1898), "Letter to the American Journal of Sociology", *American Journal of Sociology*, 3(6): 848-849.
- Durkheim, E. (1980), *Contributions to L'Année Sociologique*. New York: Free Press.
- Emirbayer, M. (1996), "Durkheim's Contribution to the Sociological Analysis of History", *Sociological Forum*, 11(2), 263-284.
- Febvre, L. (1946), "A nos lecteurs, a nos amis. Face au vent: manifeste des 'Annales nouvelles'", *Annales. Histoire, Sciences Sociales*, 1(1): 1-8.
- Hall, J. R. (2003), "Cultural History is Dead (Long Live the Hydra)", *Handbook of Historical Sociology* (s. 151-167). London: SAGE Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781848608238>
- LaCapra, D. (1972), *Émile Durkheim: sociologist and philosopher*. Cornell University Press.
- Lazarsfeld, P. F. & Rosenberg, M. (1975), *The Language of Social Research: A Reader in the Methodology of Social Research*. Free Press.
- Lefebvre, H. (1968), *The Sociology of Marx* (1st American ed.). New York: Pantheon Books.
- Llobera, J. (1985), "A Note on a Durkheimian Critic of Marx: The Case of Gaston Richard", *Journal of the Anthropological Society of Oxford*, 16(1): 35-41.
- Llobera, J. R. (1996), "The fate of anthroposociology in L'Année Sociologique", *Journal of the Anthropological Society of Oxford*, 27(3): 235-251.
- MOORE, J. W. (2003), "Capitalism As World-Ecology: Braudel and Marx on Environmental History" *Organization & Environment*, 16(4): 431-458.
- Nandan, Y. (1998), "Editor's Introduction", *Contributions to L'Année Sociologique*. New York and London: Free Press.
- Parsons, T. (1968), *The structure of social action: a study in social theory with special reference to a group of recent European writers*. Free press.
- Platt, J. (1995), "The United States Reception of Durkheim's 'The Rules of Sociological Method'", *Sociological Perspectives*, 38(1): 77-105. <https://doi.org/10.2307/1389263>

- Rawls, A. W. (1996), "Durkheim's epistemology: the neglected argument", *American Journal of Sociology*, 102(2): 430-482.
- Rhodes, R. C. (1978), "Emile Durkheim and the historical thought of Marc Bloch", *Theory and Society*, 5(1): 45-73.
- Thomas, W. I., & Znaniecki, F. (1918), *The Polish Peasant in Europe and America; Monograph of an Immigrant Group*. G. Badger.
- Tillich, P. (1948), *The Protestant Era*. Chicago: University Of Chicago Press.
- Tosti, G. (1898a), "Suicide in the Light of Recent Studies", *American Journal of Sociology*, 3(4): 464-478. <https://doi.org/10.1086/210724>
- Tosti, G. (1898b), "The Delusions of Durkheim's Sociological Objectivism", *American Journal of Sociology*, 4(2): 171-177.
- Towers, W. M. (1977), "Lazarsfeld and Adorno in the United States: A Case Study in Theoretical Orientations", *Annals of the International Communication Association*, 1(1): 133-145. <https://doi.org/10.1080/23808985.1977.11923677>
- Trevor-Roper, H. R. (1972), "Fernand Braudel, the annales, and the Mediterranean", *The Journal of Modern History*, 44(4): 468-479.
- Wallerstein, I. (1965), "Elites in French-Speaking West Africa: The Social Basis of Ideas", *The Journal of Modern African Studies*, 3(1): 1-33. <https://doi.org/10.1017/S0022278X00004882>
- Wallerstein, I. (1988a), "Development: Lodestar or Illusion?", *Economic and Political Weekly*, 23(39): 2017-2023.
- Wallerstein, I. (1988b), "The Inventions of TimeSpace Realities: Towards an Understanding of our Historical Systems", *Geography*, 73(4), 289-297.
- Wallerstein, I. (2012), "Reflections on an Intellectual Adventure", *Contemporary Sociology*, 41(1), 6-9.
- Ward, L. F. (1903), *Pure sociology: A treatise on the origin and spontaneous development of society*. Macmillan Company.
- Wheatland, T. (2005), "Not-Such-Odd Couples: Paul Lazarsfeld and the Horkheimer Circle on Morningside Heights", D. Kettler & G. Lauer (ed.), *Exile, Science and Bildung: The Contested Legacies of German Emigre Intellectuals* (s. 169-184). New York: Palgrave Macmillan US. https://doi.org/10.1007/978-1-137-04596-6_12